

DAVLAT MOLİYASINING HUDUDIY RIVOJLANISHDAGI ROLI (ANDIJON VILOYATI OLTINKO'L TUMAN MISOLIDA)

Xaydarova Mashhuraxon To'lanboyevna

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistanti

xaydarovamashhuraxon@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18721123>

Hozirgi globallashuv va iqtisodiy transformatsiyalar sharoitida hududlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Hududlar rivojlanish darajasi mamlakat iqtisodiyotining umumiy holatini belgilab beruvchi asosiy omillardan bo'lib, ularning moliyaviy ta'minoti bevosita davlat moliyasi tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Davlat moliyasi orqali hududlarda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, aholi bandligini oshirish, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish va yashash sifatini yaxshilash imkoniyati yaratiladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini tubdan isloh qilish, byudjet jarayonlarining shaffofligini oshirish hamda hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, mahalliy byudjetlarning moliyaviy mustaqilligini oshirish, byudjetlararo munosabatlarni takomillashtirish va hududlarga yo'naltirilayotgan davlat investitsiyalarining hajmini oshirish orqali hududiy rivojlanishni jadallashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda davlat moliyasi nafaqat moliyaviy resurslar manbai, balki hududiy iqtisodiy siyosatni amalga oshirishning samarali instrumenti sifatida namoyon bo'lmoqda.

Davlat moliyasining hududiy rivojlanishdagi roli, avvalo, mahalliy byudjetlar orqali namoyon bo'ladi. Mahalliy byudjetlar hududlarda ijtimoiy sohani moliyalashtirish, infratuzilma obyektlarini saqlash va rivojlantirish, hududiy dasturlarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Mahalliy byudjet daromadlarining barqarorligi hududning moliyaviy mustaqilligini ta'minlab, markaziy byudjetga qaramlikni kamaytiradi. Shu bois, hududiy rivojlanishda mahalliy byudjet daromad bazasini kengaytirish davlat moliyasi siyosatining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Andijon viloyati iqtisodiy salohiyati yuqori bo'lgan hududlardan biri bo'lib, unda sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasi izchil rivojlanib bormoqda. Viloyat tarkibidagi Oltinko'l tumani ham mehnat resurslari, ishlab chiqarish imkoniyatlari va investitsion jozibadorligi bilan ajralib turadi. So'nggi yillarda tumanda davlat moliyasi hisobidan ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalar keng miqyosda amalga oshirilmoqda. Bu holat hududda iqtisodiy faollikni oshirish va aholi farovonligini yaxshilashga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Oltinko'l tumanida mahalliy byudjet daromadlarining asosiy qismini soliq tushumlari tashkil etib, ularning o'sishi hududda tadbirkorlik faoliyatining kengayishi va soliq bazasining mustahkamlanishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, respublika byudjetidan ajratilayotgan transfertlar va subvensiyalar mahalliy byudjetning muvozanatini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Mazkur transfertlar, asosan, ijtimoiy soha xarajatlarini qoplash, infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va hududlar o'rtasidagi moliyaviy nomutanosibliklarni kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Davlat investitsiyalari hududiy rivojlanishda alohida ahamiyat kasb etadi. Oltinko'l tumanida davlat investitsiya dasturlari doirasida sanoat korxonalari, qishloq xo'jaligi infratuzilmasi, yo'l-transport va kommunal xizmatlar sohasida qator loyihalar amalga oshirilgan. Ushbu loyihalar ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va hududning eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Natijada aholi bandligi darajasi oshib, byudjetga tushumlar hajmi kengaymoqda.

Davlat moliyasi orqali ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish hududiy rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Oltinko'l tumanida ta'lim, sog'liqni saqlash, maktabgacha ta'lim va ijtimoiy himoya sohalariga yo'naltirilayotgan byudjet mablag'larining oshishi aholining asosiy ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Bu esa hududda yashash sifatining yaxshilanishiga va ijtimoiy barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda davlat moliyasini boshqarishda natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish tamoyillarining joriy etilishi hududiy moliyalashtirish samaradorligini oshirmoqda. Ushbu yondashuv orqali ajratilayotgan mablag'larning aniq natijalarga bog'lanishi ta'minlanib, byudjet resurslaridan foydalanishda mas'uliyat va hisobdorlik kuchaymoqda. Oltinko'l tumanida ham ushbu mexanizmning bosqichma-bosqich joriy etilishi davlat moliyasining hududiy rivojlanishga real ta'sirini kuchaytirmoqda.

Shu bilan birga, davlat moliyasini hududiy rivojlanishga yo'naltirish jarayonida ayrim muammolar mavjudligini ham ta'kidlash lozim. Jumladan, mahalliy byudjet daromadlarining yetarli darajada diversifikatsiya qilinmaganligi, ayrim investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligi pastligi va moliyaviy nazorat mexanizmlarining yetarlicha rivojlanmaganligi hududiy rivojlanish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish davlat moliyasi boshqaruvini yanada takomillashtirishni talab etadi.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan samarali foydalanish hududiy rivojlanishda davlat moliyasining yuklamasini kamaytirish va investitsion jarayonlarni jadallashtirish imkonini beradi. Oltinko'l tumanida infratuzilma va xizmatlar sohasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalarni kengaytirish hududning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa davlat moliyasidan foydalanish samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, Andijon viloyati Oltinko'l tumani misolida davlat moliyasining hududiy rivojlanishdagi roli yuqori ekanligi ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berildi. Davlat moliyasi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, infratuzilmani rivojlantirish va aholi farovonligini oshirishda muhim moliyaviy instrument sifatida namoyon bo'lmoqda. Davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish, moliyaviy resurslardan oqilona va samarali foydalanish hududlarning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, O'zbekiston.
2. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi. – Toshkent, O'zbekiston.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish choralari kuchaytirish to'g'risida"gi Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining hududiy rivojlanishga oid qarorlari to'plami. – Toshkent.
6. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Davlat byudjeti ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotlar. – Toshkent.
7. Andijon viloyati moliya boshqarmasi. Hududiy byudjet ko'rsatkichlari bo'yicha tahliliy materiallar. – Andijon.
8. Isakov A.A. Davlat moliyasi va byudjet siyosati. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
9. Qodirov B.X. Hududiy iqtisodiyot va moliyaviy boshqaruv. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
10. Abdug'aniyev R., Karimov U. Mahalliy byudjetlar va hududiy rivojlanish. – Toshkent: Moliya, 2019.
11. Mamatqulov S.S. Davlat investitsiyalari va ularning hududiy rivojlanishga ta'siri. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
12. Rasulov D.Sh. Byudjetlararo munosabatlar va ularni takomillashtirish yo'llari. – Toshkent: Akademy, 2021.
13. Xolmatov N.N. Davlat moliyasini boshqarishning zamonaviy mexanizmlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
14. Jo'rayev O.A. Hududiy rivojlanishda moliyaviy resurslardan samarali foydalanish. – Toshkent: Fan, 2018.
15. O'zbekiston Respublikasi Statistika organlari. Hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha statistik to'plamlar. – Toshkent.